

УДК 34.023

Н. М. ОНИЩЕНКО, О. Л. ЛЬВОВА, С. О. СУНЄГІН

Наталія Миколаївна Оніщенко, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, завідувач відділу Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

Олена Леонідівна Львова, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

Сергій Олександрович Сунєгін, кандидат юридичних наук, молодший науковий співробітник Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

ПРАВА І СВОБОДИ ДИТИНИ: ВСТУП ДО ПРОБЛЕМИ

На сьогодні в Україні діє розгалужена система нормативно-правових актів, які безпосередньо закріплюють юридичний механізм забезпечення, охорони та захисту прав дитини в Україні. Слід зазначити, що вказаний механізм в цілому відповідає міжнародним стандартам у сфері прав дитини, що закріплені у відповідних конвенціях. Однак бурхливий розвиток суспільних відносин, світовий процес глобалізації, що дедалі активніше проявляє себе в усіх найважливіших сферах людського буття, а також прискорений розвиток технологічних інновацій, суттєво актуалізують необхідність перегляду окремих положень чинного законодавства у сфері забезпечення прав дитини.

Не ставлячи собі за мету вироблення конкретних пропозицій щодо зміни або доповнення відповідних правових норм у окремих законодавчих актах, у цій статті вважаємо за доцільне зупинитися на деяких загальних засадах прав дитини як в Україні, так і у світі, а також у тих моментах, які необхідно враховувати при здійсненні правотворчої діяльності у цій сфері.

Україна, як і будь-яка інша демократична держава, дбає про інтереси людини. Задля цього виявляються певні чинники, які створюють загрозу життю і нормальному розвитку дітей у сучасних умовах, визначаються шляхи їх подолання. Не меншою проблемою є захист прав дитини. Маються на увазі не лише специфічні права дітей, а й порушення невід'ємних прав людини, які є основою, головним стрижнем у регламентації основних прав та свобод усіх категорій людей: дітей, жінок, громадян, осіб без громадянства та ін.

Однак специфічність проблеми полягає у тому, що діти – це особлива категорія людей, які мають здатність рости і дорослішати. При цьому вони повинні мати умови для повного та всебічного розвитку їх особистості. Забезпечення цих умов має бути своєчасним і не може чекати кращих часів¹.

Як справедливо підкреслює В. Веселуха, «дитина – це маленька людина, що має певні потреби, але не має достатніх сил, розуму й досвіду, щоб захистити себе»².

Проблематика, пов'язана з правами дитини, досліджувалася окремими вітчизняними та зарубіжними науковцями, серед яких, зокрема: В. Абрамов, Н. Крестовська, Н. Опольська, О. Скакун тощо. Відзначаючи їх внесок, зауважимо, що реалії сьогодення вимагають нових підходів до дослідження даної проблематики.

Останнім часом ЗМІ в Україні звертають увагу на таку доленосну проблему для всього цивілізованого людства, як гарантування та захист прав дитини. Утім, висвітлення окремих «болючих» аспектів цієї проблематики на так званому побутовому рівні ні в якому разі не має нівелювати її наукового осмислення та опрацювання. Слід констатувати, що аналіз взаємовідносин «право-людина» здобув набагато більшого висвітлення і усвідомлення, ніж дослідження прав, свобод та законних інтересів дитини. Хоча, застосовуючи ретроспективне, темпорально-просторове вивчення слід підкреслити, що ще з стародавніх часів право намагалося «виокремити» дитину як об'єкт соціально-правового захисту.

Наприклад, для ілюстрації можна навести норми варварських правд, зокрема, Салічної (V ст.). Відомі приклади шлюбно-сімейного регулювання, тобто констатація «водорозділу» між дитячим і дорослим життям (правові пам'ятки Східних слов'ян, зокрема, закон «Судний людям», «Номоканон»).

Своєрідний підхід до захисту дітей демонструє право Індії, забороняючи деякі застарілі обряди та звичаї, зокрема, обряд самоспалення дружини на погребальному вогнищі чоловіка – саті. Проте, таких прикладних ілюстративних правоположень у світовому просторі не багато.

Безперечно, проблема забезпечення прав дитини має своє історичне коріння. У первісному суспільстві до дитини ставилися двоє – з одного боку, вбивство дитини не вважалося злочином, з іншого – діти були економічно вигідними. Мати багато дітей, особливо синів, слугувало гарантією міцності соціальних позицій сім'ї. З розвитком суспільства, з переходом до осідлого способу життя та більш надійної продуктивної бази общини, вбивство дітей практикується головним чином за «якісними» показниками – вбивали тих, кого вважали фізично або морально неповноцінними³.

Дитина не була включена в офіційну систему суспільства і не була суб'єктом права в повному розумінні цього слова. Відповідно до Соборного уложення 1649 р. в Росії діти не мали права скаржитися на батьків. Убивство сина або дочки каралось усього лише річним тюремним ув'язненням, а після відбуття покарання – церковним покайням, тоді як дітей, що зазіхають на життя батьків, закон нещадно карав стратою⁴. Ця нерівність була скасована лише Петром I у 1716 р.

Першим міжнародним документом, в якому ставилася проблема прав малолітньої людини, була Женевська декларація 1923 р. Уперше в історії людства було сформульовано право дитини на допомогу, виховання, захист, тобто в тих сферах життя, де раніше йшлося тільки про філантропію. Декларація спрямована на створення умов, що забезпечують нормальний фізичний і психічний розвиток дитини. Однак цей документ мав лише декларативний характер, і тому реальний правовий захист був можливий через створення норм національного права на основі прийняття державами міжнародних договорів⁴.

Першим таким документом стала Загальна декларація прав людини, прийнята 10 грудня 1948 р. Генеральною Асамблеєю ООН. У ній були зафіксовані основи захисту прав дітей. Зокрема, ч. 2 ст. 25 Загальної декларації прав людини проголошує, що «Материнство і дитинство дають право на особливе піклування і допомогу. Всі діти, народжені у шлюбі або поза шлюбом, повинні користуватися однакою соціальним захистом». Свій розвиток ця Декларація отримала в Пактах Прав Людини. В цих актах гарантовані рівні права всім дітям і забезпечення їх основних соціальних потреб.

20 листопада 1959 р. Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй прийняла Декларацію прав дитини, що регулює положення дитини в сучасному суспільстві. Головна ідея цього акта «Добро – дітям», яких людство повинно забезпечити всім найкращим. Декларація складається з 10 принципів, що забезпечують права дітей. Основні з них говорять про те, що дитині, незалежно від кольору шкіри, мови, статі, віри, законом повинен бути забезпечений соціальний захист, надані умови та можливості, що дозволили б йому розвиватися фізично, розумово, морально, духовно. У соціальному відношенні складені умови для здорового і нормального життя в умовах свободи й гідності. Дитина повинна бути першою серед тих, хто одержує захист і допомогу, а також повинна бути захищеною від усіх форм недбалого ставлення до неї, не говорячи вже про жорстокість та експлуатацію.

20 листопада 1989 р. Генеральна Асамблея ООН прийняла та відкрила для підписання Конвенцію про права дитини⁵ (резолюція A/44/736), яка 27 лютого 1991 р. була ратифікована нашою державою. Основні положення Конвенції знайшли відображення у Законі України «Про охорону дитинства» від 7 березня 2001 р., який визначає охорону дитинства в Україні як стратегічний загальнонаціональний пріоритет і з метою забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист та всебічний розвиток, встановлює основні засади державної політики у цій сфері.

У листопаді 1985 р. були схвалені Конгресом Організації Об'єднаних Націй «Мінімальні стандартні правила щодо відправлення правосуддя у відношенні неповнолітніх», відомі як «Пекінські правила». Вони затверджені Асамблеєю і діють в усіх частинах світу⁶.

В Україні на конституційному рівні закріплено права дитини. Конституція, зокрема, проголошує рівність прав дітей (статті 24, 52), охорону дитинства (ст. 51), заборону насильства над дитиною та її експлуатацію (ст. 52), право на життя (ст. 27), захист та допомогу держави дитині, позбавленій сімейного оточення (ст. 52), право на освіту (ст. 53).

Відповідно до ст. 1 Конвенції про права дитини, «дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, застосовуваним до даної особи, вона не досягає повноліття раніше».

Деякі дослідники, як вище зазначалося, певним чином отожднюють, поєднують права людини та права дитини, вказуючи, що для даної категорії суб'єктів значна частина основних прав людини змістовно нічим не відрізняється від прав повнолітніх осіб. Інша ж група таких прав певним чином специфікується, конкретизується⁷. Однак, зауважимо, що дітям належать ще й інші, особливі, притаманні лише їм, можливості, зафіксовані зазначеною Конвенцією в усіх змістових різновидах прав, які, зокрема, знаходять своє відображення в Конституції України. Це фізичні, особисті, культурні, економічні, політичні та інші права.

О. Скакун також вважає, що система прав дитини є складовою прав людини, і дає визначення поняття «права дитини». Так, на її думку, «права дитини – це можливості (свободи) неповнолітньої дитини, необхідні для її існування, виховання та розвитку. Численні права дитини співпадають з правами людини (право на життя, ім'я, отримання громадянства, вільне висловлювання думки та ін.)»⁸.

Сьогодні кожному члену цивілізованого суспільства зрозуміло, що демократичний правовий розвиток не можливий без історичних, сутнісних, звичаєвих та законодавчих напрацювань у цій площині. Не викли-

кає сумніву і необхідність залучення сучасної юридичної науки для відповідних сутнісних напрацювань. Розуміючи, що статейний виклад не дозволяє осягнути всі необхідні складові такого аналізу, хочемо констатувати, що сьогодні права дітей розглядаються недостатньо ні з наукової, ні з громадянської позиції. Водночас, розуміючи, що саме дитина є найвищою соціальною цінністю, викликає деякі сумніви і побоювання ряд документів, що аналізуються сьогодні в пресі.

З огляду на це, доречно зацитувати народного депутата Верховної Ради України сьомого скликання Ірину Спірину, яка констатує, що запропонована у свій час Нідерландами європейська схема усиновлення сиріт є неприпустимою. Далі народний депутат констатує, що сьогодні усиновлення стає таким же ж прибутковим бізнесом, як скажімо проституція⁹. Не вдаючись до сутності парламентських дебатів, хочемо констатувати, що навряд чи можна погодитися з молодими науковцями, які вважають, що держава виступає в ролі «батька» для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Отже, вважаємо за необхідне провести науковий моніторинг та виступити з науковим обґрунтуванням теорії прав дитини.

На нашу думку, права дитини можна визначити як певні можливості дитини щодо її гармонійного розвитку і росту в певних соціальних, економічних і духовних умовах, що відповідають відповідним координатам часу і простору.

Цікавим також є поняття свобод дитини. Отже, права, свободи дитини є досить близькими поняттями, проте їх розмежування дозволяє краще висвітлити питання.

Свободи дитини – це законодавчо закріплена та гарантована можливість дитини реалізовувати особисті потреби та інтереси, зумовлені її віковими особливостями фізичного, інтелектуального, культурного розвитку. Це можливість здійснення незалежного вибору певного рішення, свобода вираження думок, невтручання у сферу особистих переконань тощо.

Законний інтерес дитини, відповідно існуючої правової доктрини, логіки правового розвитку та юридичної практики означає інтерес, який охороняється державою та суспільством.

Однією з перешкод на шляху побудови здорового демократичного суспільства є різноманітні порушення прав підрастаючого покоління. У наш час, коли в Україні закладаються правові основи глибоких соціально-економічних перетворень, проблема неповнолітніх набуває особливого змісту. Серед жертв злочинів діти мають найменші можливості захисту своїх прав, недоторканості і, безсумнівно, володіють підвищеною віктимністю. Коли суспільство не бачить підвищеної потреби у захисті дітей і не забезпечує його, майбутнє стає небезпечним. Сьогодні назріла необхідність у більш повному й об'єктивному інформуванні громадськості та й самих дітей про права дітей на захист. При цьому потрібно пам'ятати, що визнання й забезпечення прав дитини не порушує авторитету батьків і не зменшує обов'язків дітей по відношенню до сім'ї й суспільства.

Так, говорячи про необхідність розширення як самих прав дитини, так і засобів їх належного забезпечення, охорони та захисту, потрібно чітко усвідомлювати, що дана сфера відносин найтіснішим чином пов'язана з такими важливими та дотичними до неї сферами державного управління в цілому, як, наприклад, державна демографічна політика, державна політика щодо сім'ї, державна молодіжна політика, державна політика у сфері освіти, державна політика у сфері суспільної моралі тощо. Іншими словами, необхідно чітко бачити всі інші сфери нормативно-правового регулювання, які так чи інакше пов'язані з правами дитини. Отже, проблеми забезпечення, охорони та захисту прав дитини потребують комплексного підходу до їх вирішення, що базується на тісній взаємодії відповідних суб'єктів: держави в особі відповідних владних органів, сім'ї, в якій виховується дитина та, власне, самої дитини як самостійної особистості, яка поступово формується та соціалізується під впливом багатьох чинників.

По-друге, невід'ємною складовою державної політики у сфері забезпечення, охорони та захисту прав дитини має бути врахування вимог традиційної для українського суспільства моралі, яка завжди була і є тим виміром або мірилом, навколо якого повинні обертатися не лише відносини у сфері забезпечення прав відповідних категорій населення, а й будь-які інші важливі для суспільства відносини, особливо ті з них, які спрямовані на розвиток технологічних інновацій. Дане твердження пов'язано з тим, що права дитини в будь-якому випадку не є самоціллю, а є лише однією із форм задоволення її різноманітних потреб (матеріальних та духовних). У зв'язку із цим, корисний результат від реалізації дитиною своїх прав буде досягнуто лише за умов їх включення до системи традиційних для суспільства соціальних цінностей (моральних, релігійних, ідеологічних тощо), тобто, коли вони матимуть відповідну аксіологічну виправданість, яка органічно поєднує основоположні права дитини з її обов'язками, що мають, насамперед, історично обумовлені культурні витоки.

Продовжуючи вказану думку, слід погодитися з Н. Крестовською, яка зазначає, що «специфічною ознакою ювенального права України, тобто системи правових норм, спрямованих на забезпечення виживання, розвиток та захист прав, свобод та інтересів дитини, є його ціннісний, моральний та релігійний вимір. Етичною основою ювенального права є низка моральних аксіом, які нерозривно поєднуються з правовими приписами аж до взаємопроникнення, утворюючи систему основоположних принципів ювенального права»¹⁰.

І, нарешті, третій момент, який хотілося б підкреслити в згаданому контексті, це те, що ефективність правового регулювання відносин у сфері забезпечення, охорони та захисту прав дитини в Україні здебільшого залежить від запозичення відповідних стандартів у зарубіжних країнах, насамперед, європейських.

Однак таке запозичення не може відбуватися шляхом простого перенесення правових норм з правових систем інших держав у національну правову систему України без здійснення їх відповідної адаптації, без врахування вітчизняної традиції, культури та менталітету, оскільки, навіть якщо запозичити в інших країн ідеальну систему забезпечення, охорони та захисту прав дитини без врахування при цьому багатоманітної соціокультурної реальності українського суспільства, це може призвести до небажаних руйнівних наслідків.

Дійсно, зарубіжний досвід є важливим, оскільки він дозволяє побачити, насамперед, варіативність нормативно-правових моделей забезпечення, охорони та захисту прав дитини, які застосовуються у різних державах, а також конкретну ефективність або неефективність їх впровадження у суспільну практику. Водночас слід пам'ятати, що не існує повністю уніфікованих для різних цивілізацій та суспільств шляхів державно-правового розвитку. Особливого значення дана теза набуває у зв'язку із розвитком глобалізаційних процесів, які, якщо не знищують, проте суттєво трансформують національні культури, поступово просуваючи їх до глобального інформаційного та індивідуалізованого суспільства, наслідки формування якого викликають у широкій громадськості та представників наукової еліти дедалі більше питань, на які ще не знайдено належної та адекватної відповіді. Саме тому в науковій літературі не безпідставно акцентується увага, що в умовах глобалізації слід прагнути посилення демократичного контролю за забезпеченням прав людини з пріоритетом прав дитини, особливо тих дітей, які є найбільш беззахисними (діти-сироти, діти-інваліди тощо)¹¹, оскільки діти – це майбутнє всього людства.

¹ Буров Ю. О. Права дитини в Україні / Ю. О. Буров // Правовий статус особи / [за ред. М. Л. Головка]. – К., 1998. – Ч. 2. – С. 16.

² Веселуха В. Соціальний і правовий статус неповнолітніх і його вплив на віктимну поведінку / В. Веселуха // Право України. – 1999. – № 7. – С. 94.

³ Волинець Л. С. Права дитини в Україні: проблеми та перспективи / Л. С. Волинець. – К.: Логос, 2000. – С. 10–11.

⁴ Соборное уложение 1649 года // Российское законодательство X–XX веков / [отв. ред. А. Г. Маньков]. – М.: Юрид. лит., 1984. – Т. 3. – С. 436.

⁵ Веселуха В. Там само. – С. 93–94.

⁶ Конвенция о правах ребенка (принята Генеральной Ассамблеей ООН 20 ноября 1989 г.) // Сборник международных стандартов и норм ООН в области правосудия в отношении несовершеннолетних. – М.: Юнисеф, 1998. – С. 23–50.

⁷ Минимальные стандартные правила Организации Объединенных наций, касающиеся отправления правосудия в отношении несовершеннолетних («Пекинские правила») // Правове положення неповнолітніх в Україні: Збірник нормативних актів / уклад. В. Л. Кройтор, В. Ю. Євко]. – Х.: Еспада, 2002. – С. 51–85.

⁸ Войцеховська Ю. А. Права дитини в контексті прав людини / Ю. А. Войцеховська // Правовий статус особи: стан, проблеми, перспективи: [сб. стат.] / [за ред. М. Головка, Я. Морзе, П. Біленчука]. – К.: АПСВ, 1998. – Ч. 2. – С. 28.

⁹ Скакун О. Ф. Теория государства и права / О. Ф. Скакун. – Х.: Консум, 2000. – С. 186.

¹⁰ Спиридонов А. КПУ: «Конвенция об усыновлении – преступное лобби мошенников и торговцев детьми» / А. Спиридонов // Сегодня. – 28 мая 2013. – С. 5.

¹¹ Крестовська Н. М. Ювенальне право України: історико-теоретичне дослідження: [монографія] / Н. М. Крестовська. – О.: Фенікс, 2008. – С. 324–325.

¹² Ксиротирис В. Проблемы защиты прав ребёнка в условиях глобализации / В. Ксиротирис // Глобализация: конфликт или диалог цивилизаций? – М.: Издательский дом «Новый век»; Институт микроэкономики, 2002. – С. 297.

Резюме

Оніщенко Н. М., Львова О. Л., Сунєгін С. О. Права і свободи дитини: вступ до проблеми.

У статті звертається особлива увага на те, що багато прав дитини отождествлюються з правами людини. Водночас, дитина, на відміну від дорослої людини, має свої особливі потреби, які необхідно враховувати. 20 листопада 1989 р. Генеральна Асамблея ООН прийняла Конвенцію про права дитини, основні положення якої знайшли відображення у Законі України «Про охорону дитинства» від 7 березня 2001 р. Також авторами підкреслюється, що ефективність правового регулювання відносин у сфері забезпечення, охорони та захисту прав дитини в Україні залежить, зокрема, від запозичення відповідних стандартів зарубіжних країн, насамперед, європейських. Однак це не може відбуватися шляхом простого перенесення правових норм з правових систем інших держав у національну правову систему України без здійснення їх відповідної адаптації, без врахування національної традиції, культури та менталітету.

Ключові слова: міжнародні стандарти, права дитини, свободи дитини, права людини, ювенальне право.

Резюме

Онищенко Н. Н., Львова Е. Л., Сунегин С. А. Права и свободы ребенка: вступление к проблеме.

В статье обращено особое внимание на то, что многочисленные права ребенка отождествляются с правами человека. В то время, как ребенок, в отличие от взрослого человека, имеет свои особенные потребности, которые необходимо учитывать. 20 ноября 1989 г. Генеральная Ассамблея ООН приняла Конвенцию о правах ребенка, основные положения которой отразились в Законе Украины «Об охране детства» от 7 марта 2001 г. Также авторами подчеркивается, что эффективность правового регулирования отношений в сфере обеспечения, охраны и защиты прав ребенка в Украине зависит, в частности, от заимствования определенных стандартов иностранных государств, прежде всего, европейских. Однако это не может происходить путём обычного перенесения правовых норм из правовых систем других государств в национальную правовую систему Украины без осуществления их адаптации, без учёта национальной традиции, культуры и менталитета.

Ключевые слова: международные стандарты, права ребёнка, свободы ребёнка, права человека, ювенальное право.

Summary

Onishchenko N., Lvova E., Sunegin S. The rights and freedoms of the child: an introduction to the problem.

In the article special attention is drawn to the fact that numerous children's rights are identified with human rights. At the time, as a child, unlike an adult, has its own special needs that must be taken into account.

On November, 20 in 1989 General Assembly of the UNO accepted Convention about rights for a child, that on February, 27 in 1991 was ratified by our state. The substantive provisions of Convention found a reflection in Law of Ukraine «On the guard of childhood» from March, 7 2001, that determines the guard of childhood in Ukraine as strategic national priority and with the aim of providing of realization of rights for a child on life, health protection, education, social defense and all-round development, sets basic principles of public policy in the field of it.

Key words: international standards, children's rights, freedom of the child, human rights, juvenile law.

Отримано 14.06.2013

УДК 340.12 : 334(477)

Г. В. ЛАВРИК

Галина Володимирівна Лаврик, доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри Полтавського університету економіки і торгівлі

ЛЮДИНОМІРНІСТЬ ПОЛІТИКИ СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ КООПЕРАЦІЇ (КООПЕРАТИВНОЇ СИСТЕМИ) В УКРАЇНІ

З проголошенням Україною суверенітету і незалежності, визнанням невичерпних можливостей кооперації та її потенціалу для подолання багатьох нагальних проблем сучасності, адаптації особистості до ринкових відносин перехідного періоду економічного розвитку формування і здійснення державної політики сприяння розвитку кооперації, функціонування кооперативної системи в цілому становить неабиякий інтерес для вітчизняної науки і державотворчої практики.

Теоретичні положення українських і зарубіжних вчених-економістів, юристів, фахівців в галузі державного управління, практиків, політиків про державну політику сприяння розвитку кооперації (або кооперативну політику, або державну кооперативну політику), загальні умови розвитку кооперативних організацій, як-то формування єдиної державної регуляторної політики у сфері їх підприємницької діяльності, і комплексний механізм державного регулювання розвитку сільськогосподарської виробничої та обслуговуючої кооперації, а також про взаємини держави і кооперації та їх еволюцію¹ спонукають до подальшого опрацювання концептуальних ідей та поглядів щодо стратегії розвитку кооперації, її ролі у економічній, соціальній та гуманітарно-культурній діяльності держави та міжгалузевих сферах. За визначенням доктора політичних наук, професора кафедри політології РЕА ім. Г. В. Плеханова А. П. Кошкіна кооперативною політикою є «діяльність, в рамках певної концепції, органів державної влади, політичної еліти, інших інститутів політичної системи суспільства по створенню та вдосконаленню розгалуженої і вкоріненої в національній економіці кооперативної системи в країні»². Істотне уточнення наведеного вище підходу до визначення кооперативної політики, або державної кооперативної політики, з точки зору поглядів, вироблених стосовно відмінності у змісті й сутності відомої з радянських часів взаємодії кооперації і держави, коли мала місце «реалізація останньою структуроутворюючої функції, оскільки кооперативний рух у своїй практиці не враховував іманентно властиві кооперації принципи функціонування та виконував підлеглу роль по відношенню до процесів державного розподілу і перерозподілу матеріальних благ і послуг»³, пропонує Ю. Г. Шепілова, відзначаючи, що в сучасний період дістає все більшого поширення «тенденція перетворення структуроутворюючої функції в системоутворюючу, почасти забезпечену процесами глобалізації та визнання за кооперацією особливої соціально-економічної значущості»⁴. Про державну кооперативну політику вчений-економіст веде мову як про «систему стратегічних організаційно-правових та економічних дій держави, спрямованих на розвиток кооперативного руху, узгодження інтересів його учасників, і орієнтовану на активну участь кооперативного сектора економіки у розв'язанні актуальних соціально-економічних завдань розвитку суспільства»⁵. Виходячи з цього метою статті є проведення системного аналізу концептуальних ідей та поглядів щодо стратегії розвитку кооперації в Україні, з'ясування їх значення для належного розуміння змісту і сутності достатньо виваженої, спрямованої на довгострокову перспективу державної політики сприяння розвитку кооперації (кооперативної системи).

З-поміж найважливіших типів і видів державної політики як багатовекторної системи, що відтворює динамічну єдність і взаємодію пріоритетних сфер розвитку суспільства, державна політика сприяння розвитку кооперації (кооперативної системи) (або державна політика у сфері підтримки розвитку кооперації (кооперативної системи)) постає як невід'ємна складова утвердження і забезпечення прав і свобод, законних